

doskonałym narzędziem znakomicie ułatwiającym pracę przedstawicielom zawodów prawniczych, w szczególności radcom prawnym, adwokatom i notariuszom obsługującym uczestników obrotu gospodarczego, sędziom i prokuratorom zajmującym się sprawami gospodarczymi oraz aplikantom do tych zawodów prawniczych, a także studentom prawa i studentom studiów podyplomowych związanych z tematyką spółek handlowych oraz przedsiębiorcom prowadzącym sprawy handlowe. Stanowi również istotną pomoc dla takich praktyków życia gospodarczego, jak: inwestorzy, członkowie zarządów, rad nadzorczych, prokurenci oraz inni menedżerowie, którzy w pracy zawodowej wciąż stykają się z problematyką prawa spółek. Ostatecznie trzeba podkreślić, że mimo niewątpliwie dużej fachowości w podejściu do opracowania niniejszej książki jest ona nie tylko wygodna dla czytelnika w sensie czysto technicznym, lecz także napisana bardzo czytelnym językiem.

Marek Zieliński

Mikołaj Tarkowski, *Adwokatura Wileńska 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, Gdańsk 2014, ss. 499

Nakładem wydawnictwa „Arche” w 2014 roku ukazała się książka Mikołaja Tarkowskiego pt. *Adwokatura Wileńska 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, której autor jest doktorem nauk prawnych, adiunktem w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Zainteresowania badawcze Mikołaja Tarkowskiego ogniskują wokół zagadnień nauczania prawa na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie, inteligencji prawniczej byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, w szczególności zaś adwokatury wileńskiej w okresie międzywojennym. Jest on autorem i współautorem wielu monografii i artykułów naukowych, spośród których należy wymienić choćby: *Inteligencja prawnicza byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Aspekt działalności adwokatów wileńskich*, [w:] *Egalitaryzm i elitaryzm. Tradycja i przeszłość Europy*, red. A. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Opole 2014; *Nauczanie prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, [w:] *Wybrane problemy nauki i nauczania prawa*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, współautor D. Szpoper, Opole 2010; *Początki Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Aspekt organizacyjno-personalny*, [w:] *Spółczesność a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. M. Ptak, Wrocław 2010; *Sprawy samorządu adwokackiego na łamach „Wileńskiego Przeglądu Prawniczego”*, „Gdańskie Studia Prawnicze” XXVII, red. D. Szpoper, Gdańsk 2012.

Monografia Mikołaja Tarkowskiego stanowi odpowiedź na utrzymujące się w ciągu kilku ostatnich lat zainteresowanie pracami z zakresu badań nad historią, ustrojem i funkcjonowaniem prawniczych samorządów zawodowych. Autor postawił sobie za cel kompleksowe opracowanie dziejów adwokatury wileńskiej. Celność wyboru zadania badawczego w tym wypadku podkreśla fakt, że dotąd problematyka, której Mikołaj Tarkowski poświęcił monografię, była w polskiej historiografii poruszana w sposób fragmentaryczny bądź w syntezach dotyczących szerszych zagadnień¹.

¹ A. Redzik, T. Kotliński, *Historia adwokatury*, Warszawa 2012 bądź też z perspektywy opartych na niezwykle bogatych źródłach archiwalnych prac z pogranicza biografistyki i historii myśli

Celem autora było nie tylko kompleksowe opracowanie historii adwokatury wileńskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego, rozumianej w sposób rozszerzony, determinowany terytorialną właściwością Sądu Apelacyjnego w Wilnie, lecz także przedstawienie pozaustawowej aktywności społecznej samorządu adwokackiego jako instytucji, a także inicjatyw poszczególnych członków samorządu, niezwiązanych ściśle z pełnieniem przez nich funkcji publicznych. Grono adwokatów wileńskich okresu międzywojennego, do którego należeli między innymi Witold Świda (późniejszy rektor Uniwersytetu Wrocławskiego i twórca wrocławskiej szkoły prawa karnego), Zygmunt Jundziłł, Bronisław Krzyżanowski, Stanisław Bagiński, Witold Abramowicz, Marian Strumiłło, Kazimierz Petruszewicz, Tadeusz Kiersnowski czy Leon Kulikowski, mimo że tworzyło jedną z najmniej licznych izb adwokackich w II Rzeczypospolitej, stanowiło środowisko w miarę jednolite pod względem narodowościowym i odznaczało się wysoką aktywnością w sferze publicznej. Przedstawiciele wileńskiej palestry, oprócz sprawowania obowiązków związanych z wykonywaniem zawodu adwokata, często angażowali się w rozmaite inicjatywy społeczne i polityczne. Ponadto współpraca z wskrzeszonym w 1919 roku Uniwersytetem im. Stefana Batorego w Wilnie zaowocowała licznymi inicjatywami naukowymi i w ogromnym stopniu przyczyniła się do uporządkowania i rozwoju badań nad prawem ziem wschodnich II Rzeczypospolitej.

Monografia składa się z dwunastostronicowego wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz obszernego i bogatego aneksu, zawierającego aż osiemnaście pozycji, między innymi Skład Komisji Adwokackiej w Wilnie, Rady Adwokatów Przysięgłych w Wilnie czy Rady Adwokackiej w Wilnie oraz Okręgowej Rady Adwokackiej w Wilnie (1919–1939)². Pierwszy rozdział monografii Mikołaja Tarkowskiego został poświęcony funkcjonowaniu adwokatury litewskiej w dobie przedrozbiorowej oraz w czasach Imperium Rosyjskiego i wielkiej wojny do 1918 roku. W tej części pracy czytelnik może odnaleźć odpowiedzi

---

politycznej i prawnej, np. monografii Pawła Dąbrowskiego *Siła w kulturze, jedność w narodzie. Wileńska działalność polityczna Michała, Witolda i Emilii Węslawskich w końcu XIX wieku i pierwszej połowie XX stulecia (do 1930 r.)*, Gdańsk 2011, *passim* czy monografii poświęconej dziejom adwokatury gdańskiej: D. Szpoper, J. Świątek, *Dzieje adwokatury gdańskiej*, Gdańsk 2005.

² W aneksie znajdują się także: Spis adwokatów pełniących funkcje delegatów w Oddziałach (prezesów Kół Adwokackich) Rady Adwokackiej w Wilnie; Spis przewodniczących Kolegium Rzeczników Dyscyplinarnych Izby Adwokackiej w Wilnie (1934–1939); Lista rzeczników dyscyplinarnych (1932–1939); Bibliotekarze Biblioteki Adwokackiej w Wilnie (1923–1939); Gospodarze lokalu (siedziby) Rady Adwokackiej w Wilnie (1923–1939); Lista delegatów Izby Adwokackiej w Wilnie do Naczelnej Rady Adwokackiej (1923–1939); Członkowie Sądu Dyscyplinarnego wybierani spośród składu Rady Adwokackiej (1923–1932); Skład Sądu Dyscyplinarnego (1932–1939); Lista członków Komisji Egzaminacyjnych (1923–1939); Członkowie władz Konferencji Aplikantów (Seminarium Aplikantów Adwokackich) 1923–1939; Władze Konsultacji Prawnej (Poradni Prawnej dla Niezamężnej Ludności) 1923–1939; Skład Komisji Rewizyjnej (1931–1939); Spis Adwokatów Wileńskich 1919–1939 z uwzględnieniem daty urodzin, daty i miejsca zdobycia wykształcenia prawniczego, daty wpisania się na listę adwokatów przysięgłych i adwokatów okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie, daty skreślenia z listy adwokatów; Spis adwokatów okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie według miejsca zamieszkania w 1935 roku; Spis alfabetyczny adwokatów okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie w 1939 roku; Spis aplikantów adwokackich okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie według miejsca zamieszkania w 1935 roku; Lista aplikantów adwokackich w 1939 roku, z uwzględnieniem daty i miejsca urodzin aplikanta, daty i miejsca zdobycia wykształcenia prawniczego, daty wpisu na listę aplikantów adwokackich, imienia i nazwiska patrona, daty skreślenia z listy aplikantów.

na pytania o genezę instytucji zastępstwa procesowego na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego (dalej: b.W.X.L.). Autor podzielił wywód na cztery zagadnienia: dzieje litewskiej palestry w dobie przedrozbiorowej, kształt i funkcjonowanie palestry na ziemiach b.W.X.L. do 1864 roku, przez czasy Imperium Rosyjskiego po 1864 roku do okresu wielkiej wojny (1914–1918). Rozdział ten pozwala czytelnikowi zorientować się w skomplikowanej sytuacji społecznej, politycznej i prawnej ziem b.W.X.L. W jasny i płynny sposób przedstawione bowiem zostały kolejne etapy budowania struktur palestry na tych obszarach od czasów dominacji zwyczaju jako źródła instytucji zastępstwa procesowego przez regulacje zawarte w kolejnych statutach litewskich, ustawy sądowe Aleksandra II aż do dwutorowego kształtowania się samorządnych struktur adwokackich związanych z powstaniem niepodległego państwa polskiego i litewskiego.

Rozdział drugi traktuje o budowie struktur i działalności samorządu adwokackiego w Wilnie od 1918 do 1922 roku, to jest w czasie funkcjonowania Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, a także po ukonstytuowaniu się Litwy Środkowej. Mikołaj Tarkowski w tej części pracy szczególną uwagę zwrócił na powstanie i kompetencje Komisji Adwokackiej i Rady Adwokatów Przysięgłych. Transformacja organów adwokatury wileńskiej oraz przejście od formuły Komisji Adwokackiej do instytucji Rady Adwokatów Przysięgłych wprowadziły bowiem możliwość realizacji przez wileńską palestrę zasady wolności i niezależności, które były mocno ograniczone do chwili wejścia w życie Statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego.

W rozdziale trzecim Mikołaj Tarkowski przedstawił ustrój Izby Adwokackiej w Wilnie od 1922 do 1939 roku, opisując w sposób nader szczegółowy jej formowanie się pod wpływem zmieniających się reżimów prawnych oraz kompetencje Walnego Zgromadzenia Izby Adwokackiej, Rady Adwokackiej, Sądu Dyscyplinarnego, Komisji Rewizyjnej. Ważne uzupełnienie rozdziału trzeciego stanowi ostatni podrozdział, opisujący stosunek Naczelnej Rady Adwokackiej do organów Izby Adwokackiej w Wilnie. W tej kwestii autor stwierdza, że Naczelna Rada Adwokacka jako organ nadrzędny nad Izbami Adwokackimi działającymi na podstawie Statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego rzadko kwestionowała uchwały podejmowane przez Radę Adwokacką w Wilnie. Kooperacja Rady Adwokackiej w Wilnie z Naczelną Radą Adwokacką stanowiła skuteczną formę umacniania zasady samorządności adwokatury³.

Lektura czwartej części monografii przybliży czytelnikowi ustawowe formy działalności Izby Adwokackiej w Wilnie w latach 1922–1939, zwłaszcza zaś formy przedstawicielstwa interesów zawodowych, system kształcenia aplikantów adwokackich oraz procedury przyjęcia do adwokatury. Szczegółowo omówione zostały także kwestie sądownictwa dyscyplinarnego i polubownego, jak również problematyka zarządu majątkiem Izby Adwokackiej oraz zagadnienia związane z ubezpieczeniem adwokatów.

Za najciekawszy w recenzowanej monografii należy uznać rozdział piąty, przedstawiający pozostałe formy aktywności adwokatury wileńskiej. Autor dokonał syntetycznego wyboru najważniejszych aktywności społecznych i politycznych grupy wileńskich adwokatów. W rozdziale znalazł się więc opis i przedstawienie problematyki funkcjonowania konsultacji prawnej, instytucji patronatu więziennego czy biblioteki prawnej. Nie zabrakło także miejsca na krótkie rozważania o nieformalnych stowa-

³ M. Tarkowski, *Adwokatura Wileńska 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, Gdańsk 2014, s. 176–177.

rzyszeniach adwokackich. Autor poruszył również wątek funkcjonowania periodyku branżowego adwokatów wileńskich „Wileńskiego Przeglądu Prawniczego”, który bez wątpienia należy uznać za formę reprezentacji wileńskiej inteligencji prawniczej. Szczególna wartość rozdziału opiera się na przeprowadzeniu wielowymiarowej charakterystyki wileńskiej palestry, także w oparciu o analizę materiałów świadczących o mnogości inicjatyw społecznych, niewypływających bezpośrednio z ustawodawstwa polskiego okresu dwudziestolecia międzywojennego. Przywołane przez Mikołaja Tarkowskiego przykłady aktywności społecznej członków wileńskiego samorządu adwokackiego dają niewątpliwe świadectwo o misji docierania z pomocą prawną do jak najszerszych warstw społeczeństwa. Mowa tutaj choćby o angażowaniu się wileńskich prawników w patronat więzienny, który w warunkach wileńskich stanowił w istocie pracę na zasadzie wolontariatu na rzecz odbywających karę pozbawienia wolności oraz ich rodzin, a także o prowadzeniu elementarnej edukacji z zakresu wiedzy o prawie i instytucjach pomocy prawnej. Na uwagę zasługuje również podrozdział *W służbie nauki*, przybliżający czytelnikowi proces angażowania się przedstawicieli wileńskiej palestry w badania naukowe prowadzone na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie oraz w ramach działalności Towarzystwa Prawniczego im. Ignacego Daniłowicza⁴.

Zakończenie monografii stanowi syntetyczny zapis procesu likwidacji Izby Adwokackiej w Wilnie, wojennych losów przedstawicieli wileńskiej palestry, jak również aktywności adwokatów wileńskich, którzy po zakończeniu II wojny światowej związali się ze strukturami adwokackimi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Kilku wileńskich adwokatów złączyło swe losy z Wrocławiem. Wśród nich pierwszy dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej Witold Świda, adwokat Bronisław Olechnowicz czy ostatni dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w Wilnie Wincenty Łuczyński.

Monografia, zgodnie z założeniem autora, ma przede wszystkim charakter opisowy, co wobec braku dotychczasowego naukowego opracowania analizowanego zagadnienia zdaje się stanowić oczywisty wybór, jednak w części dotyczącej pozostałych form aktywności adwokatury wileńskiej, w szczególności zaś fragmentów opisujących działalność naukową i społeczno-polityczną przedstawicieli wileńskiej palestry doskwiera brak wyraźnej oceny ich wpływu na życie naukowe, społeczne i polityczne międzywojennego Wilna. Podniesiony zarzut nie przekreśla jednak faktu, że czytelnik ma do czynienia z niezwykle interesującą publikacją.

Podsumowując, należy stwierdzić, że monografia Mikołaja Tarkowskiego stanowi wartościową, opartą na bogatych źródłach archiwalnych publikację, która w interesujący sposób przedstawia działalność wileńskiej palestry okresu międzywojennego.

Marta Mackiewicz

⁴ A. Paczewski, F. Bossowski, *Działalność Towarzystwa Prawniczego im. Ignacego Daniłowicza w Wilnie 1921–1928*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 4, Wilno 1930.